

สรุปการประชุมวิชาการของสมาคมโลหิตวิทยาแห่งประเทศไทยเรื่องธาลัสซีเมีย

รศ. นพ.กิตติ ต่อจรัส

สมาคมโลหิตวิทยาจัดประชุมวิชาการเมื่อวันที่ 17-20 มีนาคม 2556 ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์มีเรื่องเกี่ยวกับการวินิจฉัยระดับโมเลกุลและการรักษาธาลัสซีเมีย สรุปได้ดังนี้

นพ.กิตติ ต่อจรัส ได้บรรยายการความผิดปกติและวินิจฉัยระดับโมเลกุลของธาลัสซีเมียดังนี้

1. แอลฟาธาลัสซีเมีย ผู้ที่เป็นพาหะแอลฟาธาลัสซีเมีย 1 (α -thalassemia 1) ส่วนใหญ่เป็นชนิดเกิดจากการขาดหายของยีนไป (deletion) จากการศึกษาตรวจพบเป็นชนิด SEA (Southeast Asian) และ THAI deletion ร้อยละ 99 และ 1 ตามลำดับ สำหรับ พาหะแอลฟาธาลัสซีเมีย 2 (α -thalassemia 2) ตรวจพบการขาดหายของยีนทั้งชนิด 3.7 kb (kilobase) และ 4.2 kb deletion โดยชนิด 3.7 kb deletion พบได้มากกว่า ในส่วนของ α -thalassemia 2 ชนิดไม่มีการขาดหาย (non-deletion) ตรวจพบฮีโมโกลบิน 5 ชนิด คือ ฮีโมโกลบินคอนสแตนต์สปริง (Hb Constant Spring, Hb CS), ปากเซ (Hb Pakse'), กวางสี (Hb Quang Sze), คิวไทยแลนด์ (Hb Q-Thailand) และปากนน้ำโพ (Hb Pak Num Po)

ผู้ป่วยในกลุ่มนี้ประกอบด้วย Hb H, Hb Bart's hydrops fetalis และ AE Bart's disease ตัวอย่างของ Hb H มีลักษณะของยีน (genotype) ได้หลากหลายโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ชนิดที่มีการขาดหายของยีน (Deletional Hb H disease) และ ไม่มีการขาดหายของยีน (Non-deletional Hb H disease)¹ ดังตารางที่ 1 ส่วนอาการแสดงของ Hb H, Hb H-CS และ Hb PS ดังตารางที่ 2

2. เบต้าธาลัสซีเมีย การสร้างเบต้าโกลบิน (β globin) ได้น้อยหรือไม่มีการสร้างเลยทำให้เกิด β^+ หรือ β^0 -thalassemia ตามลำดับ พยาธิสภาพส่วนน้อยเกิดจาก deletion ส่วนใหญ่เกิด

ตารางที่ 1 แสดง Genotype ของ Hb H disease

Genotype	Number	%
Deletional Hb H disease		
--SEA/- $\alpha^{3.7}$	135	43.66
--SEA/- $\alpha^{4.2}$	5	1.42
--THAI/- $\alpha^{3.7}$	1	0.28
--SEA/- $\alpha^{4.2}$ (Q-Thailand)	1	0.28
Total	142	40.0
Non-deletional Hb H disease		
--SEA/ $\alpha^{CS}\alpha$	185	51.0
--SEA/ $\alpha^{PS}\alpha$	23	6.48
--SEA/ $\alpha^{PNP}\alpha$	3	0.84
--SEA/ $\alpha^{QS}\alpha$	2	0.56
--THAI/ $\alpha^{CS}\alpha$	1	0.28
--SEA/ $\alpha^{Anti\ G-I}\alpha$	1	0.28
--SEA/ $\alpha^{AATA}\alpha$	1	0.28
--SEA/ $(\alpha\alpha)^{unknown}$	1	0.28
Total	213	60.0

SEA=Southeast Asian; CS=Constant Spring; PS= Pakse'; PNP= Pak Nam Po

ตารางที่ 2 แสดงอาการแสดงของ Hb H, Hb H-CS และ Hb PS

อาการแสดง	Hb H	Hb H-CS และ Hb PS
จำนวน	125	145
อายุที่ให้เลือดครั้งแรก	11 ± 5.5	1.5 ± 2.1
ประวัติการให้เลือด	29%	50%
การเจริญเติบโตไม่สมอายุ	พบน้อยมาก	15%
ซีด	58%	65%
เหลือง	24%	27%
ตับโต	6%	11%
ม้ามโต	15%	24%
น้ำในถุงน้ำดี	10%	28%

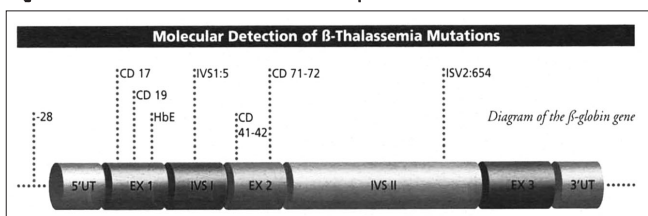
จากในดี.เอ็น.เอ มีการแทนที่ของเบส (single base substitution) ดังรูปที่ 1 ในกระบวนการของกระบวนการสร้างสายโกลบินคือ transcription, mRNA processing และ translation² จากการศึกษาในเบต้าธาลัสซีเมีย พบว่าเป็นกลุ่มที่มีอาการน้อย (mild β^+ -thalassemia) พบ 3 ชนิด คือ-28 (A-G), -87 (C-A) และ codon 19 (Hb Malay) และ severe β^+ -thalassemia พบ 2 ชนิด คือ IVS2#654 (C-T) และ IVS1#5 (G-C) ที่เหลือเป็นกลุ่มที่มีอาการมาก β^0 -thalassemia ทั้งหมด ประโยชน์ของการตรวจความผิดปกติระดับโมเลกุล ของเบต้าธาลัสซีเมีย คือใช้ในการวางแผนควบคุมและป้องกันการเกิดผู้ป่วยธาลัสซีเมีย รายใหม่ โดยการวินิจฉัยทารกในครรภ์ก่อนคลอด (prenatal diagnosis, PND) และบอกความรุนแรงของโรค ความผิดปกติของเบต้ายีนที่พบบ่อย ดังตารางที่ 3 และในแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย มีความผิดปกติของเบต้ายีนแตกต่างกันดังตารางที่ 4

3. Hereditary persistence of fetal hemoglobin (HPFH) เป็นภาวะที่ไม่มีการสร้าง β -globin เป็นผลให้มีการสร้างแกมมาโกลบิน (γ -globin) มากขึ้นทำให้มีปริมาณฮีโมโกลบินเอฟ (Hb F) หรือฟิโตลีโมโกลบิน (fetal Hb) สูงตลอด

(persistence of fetal hemoglobin) และเกิดจากถ่ายทอดของยีนหรือเรียกว่าเป็นพันธุกรรม (hereditary) จึงเรียกภาวะนี้ว่าเป็น hereditary persistence of fetal hemoglobin หรือเขียนย่อเป็น HPFH ภาวะนี้ทำให้มีการสร้าง Hb F สูง อาการไม่รุนแรง ซีดไม่มาก สาเหตุหรือพยาธิสภาพมีได้หลายอย่างเช่นจากการผ่าเหล่าของ γ -gene (single point mutation of γ -globin gene promotor) หรือจากการขาดหายไปส่วนของ β -globin gene cluster ทำให้มีการขาดหายไปของ $\delta\beta$ และ γ -gene เช่น γ ($\gamma\delta\beta$) และ HPFP-6 การตรวจทางห้องปฏิบัติการจะพบปริมาณ Hb F 9.9% และ 17.2-20.0% ตามลำดับ ผู้ที่เป็นพาหะของ HPFP จะมีอาการรุนแรงน้อยอาจซีดเล็กน้อยเม็ดเลือดแดงเล็กหรือ MCV ต่ำเล็กน้อย ระดับ Hb F อยู่ระหว่าง 10-20%

นพ. John B Porter จาก University College London ประเทศอังกฤษ โดยมีผู้อภิปรายร่วมคือ นพ.นพดล ศิริธนารัตนกุล และ นพ.วิพร วิประกษิต ได้บรรยายถึงภาวะเหล็กเกินในโรคโลหิตจางธาลัสซีเมียชนิดที่ไม่พึ่งการให้เลือด (non-transfusion dependent thalassemia หรือ NTD) ผู้ป่วยกลุ่มนี้คือ ธาลัสซีเมียอินเตอร์มีเดีย (thalassemia intermedia) เบต้าธาลัสซีเมียที่มีอาการน้อย (mild β -thalassemia) ที่ไม่เคยได้รับเลือดหรือได้รับเลือดเป็นครั้งคราว และกลุ่มผู้ป่วยฮีโมโกลบินเอช พบว่าธาตุเหล็กสะสมในผู้ป่วยกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นตามอายุของผู้ป่วยและจากการดูดซึมจากลำไส้มากเกินไป โดยมีเกณฑ์จะเริ่มให้ยาขับเหล็กอยู่ที่ระดับเฟอร์ไรตินมากกว่า 800 นาโนกรัมต่อมิลลิกรัม (นก./มล.) และ/หรือ ระดับธาตุเหล็กในตับ >5 มก.เหล็ก/กรัม น้ำหนักเนื้อตับแห้ง (mg Fe/gdw) จากการศึกษารandomized controlled trial พบว่ายาขับเหล็กดีเฟอราซิรอก (deferasirox) ที่ให้ผลดีในผู้ป่วย NTD โดยขนาดยา deferasirox เริ่มที่ 10 มก./กก./วัน สามารถปรับขนาดยาได้ถึง 20 มก./กก./วัน

รูปที่ 1 แสดงความผิดปกติระดับโมเลกุลของเบต้ายีน

ตารางที่ 3 แสดงความผิดปกติของเบต้ายีนที่พบบ่อย

β^0 -thalassemia	β^+ -thalassemia
Codon 41/42 (-TTCT)	IVS I n 5 (C-G)
Codon 17 (A-T)	IVS II n 654 (C-T)
Codon 15 (C-A)	Codon 19 (A-G)
IVS I n 1 (G-T)	Codon 26 (G-A);Hb E
Codon 71/72 (+A)	

ตารางที่ 4 แสดงความผิดปกติของเบต่ายีนในประเทศไทยแบ่งตามภูมิภาค

No.	ความผิดปกติ (mutation)	ชนิด	กรุงเทพ ³ จำนวน (%)	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ⁴ จำนวน (%)	ภาคใต้ ⁵ จำนวน (%)	ภาคเหนือ ⁶ จำนวน (%)
1.	Codon 41/42 (-CTTT)	β^0	50 (36.3)	307 (36.1)	33 (32.0)	108 (49.5)
2.	Codon 17 (A-T)	β^0	24 (17.4)	215 (25.3)	11 (10.7)	75 (34.4)
3.	-28 (A-G)	β^+	20 (14.5)	191 (22.5)	8 (7.8)	3 (1.4)
4.	IVS II-654 (C-T)	β^0	8 (5.8)	19 (2.2)	1 (0.9)	1 (0.4)
5.	IVS I-5 (G-C)	β^+	7 (5.1)	14 (1.6)	23 (12.3)	-
6.	Codon 71/71 (+A)	β^0	6 (4.3)	36 (4.2)	1 (0.9)	13 (6)
7.	-31 (A-G)	β^+	4 (3.0)	1 (0.1)	-	1 (0.4)
8.	Codon 19 (A-G)	β^+	3 (2.2)	1 (0.1)	8 (7.8)	-
9.	IVS I-1 (G-T)	β^0	3 (2.2)	26 (3.1)	8 (7.8)	15 (6.9)
10.	Codon 35 (C-A)	β^0	2 (1.4)	4 (0.4)	-	-
11.	-87 (C-A)	β^+	1 (0.7)	2 (0.2)	-	2 (1.0)
12.	Del 3.4 kb	β^+	1 (0.7)	19 (2.2)	-	-
13.	Codon 126 (T-G)	β^+	3 (2.2)	-	-	-
14.	Int (T-G)	β^0	2 (1.4)	-	-	-
15.	-30 (T-C)	β^+	2 (1.4)	-	-	-
16.	Codon 16/17(+G)	β^0	1 (0.7)	-	-	-
17.	Codon 123/125(-8bp)	β^0	1 (0.7)	-	-	-
18.	Codon 43 (G-T)	β^0	-	6 (0.7)	-	-
19.	Codon 26 (G-T)	β^+	-	4 (0.5)	-	-
20.	Codon 95 (+A)	β^+	-	1 (0.1)	8 (7.8)	-
21.	Codon 41 (-C)	β^+	-	-	1 (0.9)	-
22.	Uncharacterized		-	-	5 (4.8)	-
	รวม		138 (100)	849 (100)	103 (100)	218 (100)

เอกสารอ้างอิง

1. Fucharoen S, Viprakasit V. Hb H disease: clinical course and disease modifiers. Hematology Am Soc Hematol Educ Program. 2009:26-34.
2. Kazazian HH, Jr., Boehm CD. Molecular basis and prenatal diagnosis of beta-thalassemia. Blood. 1988 Oct;72(4):1107-16.
3. Viprakasit V, Limwongse C, Sukpanichnant S, Ruangvutilert P, Kanjanakorn C, Glomglao W, et al. Problems in determining thalassemia carrier status in a program for prevention and control of severe thalassemia syndromes: a lesson from Thailand. Clin Chem Lab Med 2013;Inpress.
4. Yamsri S, Sanchaisuriya K, Fucharoen G, Sae-Ung N, Fucharoen S. Genotype and phenotype characterizations in a large cohort of beta-thalassemia heterozygote with different forms of alpha-thalassemia in northeast Thailand. Blood Cells Mol Dis. 2011 Aug 15;47(2):120-4.
5. Laosombat V, Fucharoen SP, Panich V, Fucharoen G, Wongchanchailert M, Sriroongrueng W, et al. Molecular basis of beta thalassemia in the south of Thailand. Am J Hematol. 1992 Nov;41(3):194-8.
6. Sirichotiyakul S, Saetung R, Sanguansermisri T. Analysis of beta-thalassemia mutations in northern Thailand using an automated fluorescence DNA sequencing technique. Hemoglobin. 2003 May; 27(2):89-95.